

Michael Haas, *Gustav Mahler, Julius Korngold and the Neue Freie Presse*, London–New York, Routledge, 2025. 209 p.

Michael Haas kötete első pillantásra zenetörténeti monográfiának tűnik, ám valójában sokkal tágabb horizontot tár fel: egyszerre olvasható recepciótörténeti forráskiadványként, sajtótörténeti esettanulmányként, a modern polgári nyilvánosság működésének rekonstrukciójaként és a modern zenei esztétika társadalmi beágyazottságának elemzéséeként. Jelen recenzió az utóbbi szempontot helyezi előtérbe, azt vizsgálva, miként mutatja be a szerző a bécsi polgári nyilvánosság szerkezetét, a *Neue Freie Presse* kulturális önképét és Julius Korngold kritikus szerepét.

A kötet felépítése már önmagában is arra utal, hogy Haas elsődleges célja a korabeli médiatér rekonstrukciója. A bevezető fejezet messze nem egyszerű kontextusteremtés: részletesen tárgyalja a *Neue Freie Presse* szerkesztőségi felépítését, politikai és kulturális orientációját, a zenei rovat helyét a lap szerkezetében, és azt a szerepet, amelyet a bécsi polgári ízlésformálásban betöltött. Ezt négy nagy, tematikusan rendezett fejezet követi, amelyek Mahler szimfonikus és vokális műveit, operai működését, bécsi recepciójának alakulását és az utóéletet mutatják be. A szerkesztés kettőssége – értelmező próza és primer források váltakozása – már ekkor világossá teszi, hogy Haas nem kívánja „ráírni” saját értelmezését a szövegekre: a kommentár csupán keret, a mélyebb megértés terepe pedig magukban a korabeli kritikákban nyílik meg.

A könyv egyik legkarakteresebb vonása a forrásanyag arányának tudatos elrendezése. Haas a kötet egyharmadát szenteli az interpretáló bevezetőknek, míg a fennmaradó kétharmadot a *Neue Freie Presse* és más lapok kritikáinak gondosan szerkesztett angol fordításai foglalják el. Ez az arányválasztás nem csupán szerkesztői praktikum: koncepcionális kijelentés arról, hogy Mahler bécsi recepciója nem az utókor által felépített történetben érthető meg, hanem a korabeli nyelvi gyakorlatokban, azok retorikai rétegzettségében, az ízlésképzés mindennapi mechanizmusain keresztül. A fordítások funkciója kettős: egyrészt hozzáférést biztosítanak egy olyan nyelvi világhoz, amelynek stílus arnyalatai ma már alig rekonstruálhatók, másrészt lehetővé teszik, hogy a modernséghez való viszony társadalmi jellegét ne absztrakcióként, hanem a sajtónyelv konkrét performativitásán keresztül lássuk.

Különösen fontos szerepet kap a kötetben a bécsi feuilleton poétikájának bemutatása. Haas világossá teszi, hogy a tárca a századforduló Bécsének nem csupán zszurnalisztikai műfaja volt, hanem a polgári önreprezentáció elsődleges médiája. Az ironia, a metaforikus túlbujrázás, a képszerűség, a közéleti utalások hálózata mind olyan stilisztikai eljárások, amelyek segítségével a kulturális értékek kijelölése társadalmi jelentéseket alkotó aktussá vált. A kritikus ebben a rendszerben nem véleményformáló, hanem normateremtő figura: nem azt írta le, mit kell gondolni egy műről, hanem azt, milyen nyelven lehet egyáltalán gondolkodni róla. Haas érdeme, hogy a modernség ezen retorikai, antropológiai és társadalmi dimenzióit sikerül a fordítások mögötti értelmező jegyzetekkel láthatóvá tennie.

A *Neue Freie Presse* szerepének megértése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy Korngold és Mahler kapcsolatát a maga valóságában lássuk. A lap 1864-es alapításától a Monarchia liberális polgári nyilvánosságának egyik legerősebb intézményévé vált: kulturális súlya, közönsége, szerkesztéspolitikája olyan tekintélyt hozott létre, amelynek hatását a kortársak azzal a mondással ragadták meg, hogy „Ausztriát nem lehet a *Neue* nélkül kormányozni”. A mondat itt természetesen nem politikai, hanem kulturális értelemben igaz: a lap az irodalom, a zene, a színház és a tudomány közéleti jelenlétét formálta, és azt a nyelvi–retorikai keretet alakította ki, amelyen belül a modern művészet értelmezhetővé vált.

Julius Korngold ebbe az intézményi rendszerbe érkezett bele 1904 után, Eduard Hanslick örököseként. Haas részletesen bemutatja, hogyan vált Korngold a bécsi nyilvánosság egyik legbefolyásosabb kritikus hangjává: morvaországi zsidó–német háttere, jogi tanulmányai, zenei képzettsége és Hanslick stílusának öröksége együtt tették alkalmassá arra, hogy egyszerre legyen a hagyomány

őrzője és a modernség értelmezője. Kritikus eszköztára egyszerre tükrözi a modern életérzés nyelvi leképezését és a polgári társadalom értékképző mechanizmusait. Korngold kritikus pozíciója nem csupán ízlésformáló, hanem intézményalakító szerep is volt: egyetlen bírálata hatással lehetett koncertprogramokra, operai stratégiákra és karmesteri pályafutásokra.

A kötet egyik legfontosabb, a recepciótörténetben kiemelkedő újdonsága Haas Mahler–Korngold viszonyának új értelmezése. A századforduló utáni irodalom gyakran rajzolt fel egy romantizált, tragikus narratívát: Mahler mint a félreértett zseni, a Bécs által elutasított modernista; Korngold mint védelmező, aki a támadásokkal szemben igyekezett oltalmat nyújtani. Haas meggyőzően mutatja be, hogy ez a kép jórészt utólagos konstrukció. A fordított kritikákból egy sokkal összetettebb viszony rajzolódik ki: Korngold nem apologéta, nem feltétlen híve Mahlernek, de nem is ellenfele. Sokkal inkább a modern zenei gondolkodás egyik legfontosabb fogalmi és retorikai közvetítője, aki azzal legitimálta Mahler munkásságát, hogy komolyan vette, nagy intellektuális súllyal és finom analitikus érzékkel tárgyalta műveit.

Haas hangsúlyozza: Korngold kritikái ambivalensek, s ez adja valódi értéküket. Egyszerre méltatják Mahler strukturális bátorságát és hangszerelési újításait, és egyszerre bírálják a monumentalitás túlzásait, a szubjektív retorizáltságot, a dramaturgia terheltségét. Ugyanakkor mindezek mögött ott van a felismerés, hogy Mahler zenéje a modernség egyik legfontosabb kísérleti terepe. A „komolyan vétel” maga a legitimáció: a bécsi polgári nyilvánosságban az jelentette a művész igazi rangját, ha a *Neue Freie Presse* kritikusa részletesen foglalkozott vele.

Ez a pont vezet el a kötet egyik legmélyebb gondolatához: Haas szerint Mahler bécsi recepciója nem elsősorban esztétikai, hanem nyilvánosságszerkezeti kérdés volt. A modernség vitái, a koncertkultúra átalakulása, az új zenei nyelv megítélése mind a sajtó nyelvi gyakorlatán keresztül váltak közösségi jelentéssé. A „Mahler Bécs ellen” toposz helyett Haas egy olyan képet rajzol fel, amelyben Mahler a bécsi közélet egyik központi vitatárgya, akitől sem a közönség, sem a sajtó nem fordult el, hanem akit a modern zene kihívásainak egyik legfontosabb reprezentánsaként kezeltek.

Haas kötete így a Mahler-kutatás és a sajtótörténet keretében helyezkedik el. Az angol nyelvű fordítások széles körű hozzáférést biztosítanak a bécsi feuilleton kulturális antropológiai világához, az értelmező jegyzetek pedig megmutatják, hogyan működött a modern nyilvánosság és milyen szerepet játszottak benne a kritikusok. A modernség így nem absztrakt fogalomként, hanem nyelvi–retorikai gyakorlatként válik láthatóvá: Mahler recepciója nem művek sorozata, hanem a bécsi polgári nyilvánosság által létrehozott kulturális konstrukció.

Haas könyve ezért nem pusztán zenetörténeti munka, hanem a modern európai sajtókultúra egy dokumentuma is. Megmutatja, hogyan kapcsolódik össze a modernség, a kritika és az intézményi hatalom a századforduló kulturális gyakorlatában, és hogyan válik a *Neue Freie Presse* olyan térképpé, amelyen keresztül a város önmagát értelmezte. Mahler ebben a perspektívában nem a félreértett zseni alakja, hanem egy olyan művész, akinek modernségét Julius Korngold kritikái és a bécsi polgári nyilvánosság strukturális dinamikái tették láthatóvá és értelmezhetővé.

UJVÁRI HEDVIG